

**Η. ARENDT: ΠΟΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΥΠΟΣΧΕΤΑΙ Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ;**

Hannah Arendt 1906-1975 – Η Σωκρατική πολιτική πράξη: Ανακάλυψη του άλλου και όχι αντιπαράθεση

§1: Η Χάνα Άρεντ φιλοσοφεί, γιατί θέλει να σκέπτεται πολιτικά. Και σκέπτεται πολιτικά, επειδή φιλοσοφεί. Τι μπορεί να σημαίνει αυτό, όταν πάντοτε πλανιέται πάνω από τα κεφάλια των ανθρώπων, κάπως σαν μια επιμνημόσυνη δέηση, το αγεφύρωτο χάσμα ανάμεσα στην πολιτική και τη φιλοσοφία; Πολύ στοχαστικά η Χ. Άρεντ μας προειδοποιεί σχετικά: η ουσία της πολιτικής αναζητείται στον λόγο και την πράξη των ανθρώπων ως τέτοιων και διόλου δεν ταυτίζεται με την ιδιοτελή πολυπραγμοσύνη του κάθε ανεπάγγελτου, αλλά βαθύπλουτου φτωχοπρόδρομου της επαγγελματικής πολιτικής.

Φιλοσοφία και πολιτική, ως εκ τούτου, μπορούν να συναντηθούν, να συνομιλήσουν, μόνο μέσα στον κόσμο του ως άνω λόγου και πράξης. Να γιατί η πληθύς των ανθρώπων, κατά την ερμηνεία της φιλοσόφου, δεν είναι απλώς μια αγέλη χωρίς γνώμη και λόγο, αλλά μια ποικιλία με κατ' εξοχήν πολιτικό μεδούλι. Ετούτο ακριβώς το μεδούλι εκδηλώνεται, μέσα στην ποικιλότητα, ως ετερότητα, απηχούσα την ιδιαιτερότητα του κάθε ανθρώπινου όντος. Υπ' αυτό το πνεύμα δεν υπάρχει απόλυτη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στον ιδιωτικό και δημόσιο βίο των πολιτικών ανθρώπων, όπως συμβαίνει με τους τωρινούς γελοιοποιούς της τρέχουσας πολιτικής, αλλά μια απόλυτη ενιαιότητα από γνώμες και ποικίλες νοο-τροπίες, εκφρασμένη εκάστοτε με τα χρώματα της ποικιλότητας των πολιτικών δραστηριοτήτων, που επαγγέλλονται ο λόγος και η πράξη των καθέκαστων ατόμων.

§2: Το καθέκαστο άτομο, που σκέπτεται, δηλαδή που φιλοσοφεί, φέρει μέσα του αυτή την ποικιλότητα των ανθρώπων και την ποικιλότητα των γνώμων, τη βιώνει εντός του ενεργά και ζωτικά· στο βαθμό δε που τη βιώνει έτσι, που διαλέγεται με τον εαυτό του, ενδιαφέρεται, αισθάνεται ως αδήριτη ανάγκη, να διαλέγεται ζωντανά και με τους άλλους ανθρώπους. Ένα τέτοιο άτομο ήταν ο Σωκράτης και ως τέτοιο ακριβώς του μεταστοχάζεται η Άρεντ. Ο μοιραίος προ-ορισμός του ως φιλοσοφικού προσώπου της πολιτικής έμελλε να ολοκληρωθεί ιστορικά με τη δίκη και την καταδίκη του. Ένα γεγονός που εισήγαγε στην ιστορία της δυτικής πολιτικής σκέψης, με τρόπο ηχηρό και άκρως ομιλητικό, το χάσμα ανάμεσα στη φιλοσοφία και την πολιτική. Τι συνέβη και ο Σωκράτης καταδικάστηκε σε θάνατο; Δεν κατόρθωσε, μας λέει η φιλόσοφος, να πείσει το δικαστήριο για τις αγνές πολιτικές του προθέσεις και για τις αρετές του. Η λογική της πειθούς ήταν μια κατ' εξοχήν πολιτική έκφραση του λόγου στην αρχαία Αθήνα: μια οργάνωση και δομική αποτύπωση του λόγου, που αποκλείει τον καταναγκασμό, τη βία, τη βαρβαρότητα και απλώνεται στην αλήθεια του άλλου. Το πειστικό στοιχείο του λόγου του Σωκράτη, στο δικαστήριο, ήταν ότι είχε θέσει όλο το λεκτικό και πρακτικό του Είναι, την πολύπλευρη δραστηριότητά του, στην υπηρεσία της πόλης. Γιατί δεν έπεισε; Επειδή αποτεινόμενος σε αφισοσφηντούς πολίτες, των οποίων η γνώμη, η δόξα με την αρχαία ορολογία, ήταν ασθενής συγκριτικά με τη Σωκρατική Γνώμη.

§3: Ο Σωκράτης γνώριζε τον αφισοσφηντού χαρακτήρα των ατόμων που είχε απέναντί του. Και όμως δεν αντιπαράτεθηκε υβριστικά μαζί τους, παρά έπραξε ό,τι έπραττε καθ' όλο τον προηγούμενο βίο του. Δήλωσε πως δεν είναι σοφός, αμφισβητώντας έτσι τη σοφία ως προνόμιο των θνητών και αναλογικά κάθε ανεύθυνη γνώμη, που θεωρεί εαυτήν σοφή. Έτσι δοκίμασε να συνομιλήσει με τους δικαστές, αποδομώντας τις προκαταλήψεις τους περί δικής του σοφίας, υπερβαίνοντας τα όρια της αποδεκτής δημόσιας γνώμης. Στην πράξη, κατ' αυτόν τον τρόπο, αποδεικνύεται σοφότερος από τους άλλους θνητούς, γιατί αμφισβητεί ακριβώς εκείνο που οι πολλοί του προσήπταν: ότι είναι σοφός. Αμφισβητεί δηλαδή τη δόξα [=γνώμη και φήμη] του Εαυτού εν γένει, ο οποίος, δι' αυτής της αμφισβήτησης, έθετε στην ποικιλότητα των ανθρώπων και εντός αυτής νέες φιλοσοφικές αξιώσεις για την πολιτική, για την πόλη. Η καταδίκη του μαρτυρεί, σύμφωνα με την Άρεντ, ότι η ποικιλότητα των Αθηναίων δεν μπόρεσε να καταλάβει την ποικιλότητα των νοημάτων του: από τη μια πλευρά, ο διαλεκτικός-μαιευτικός του τρόπος προσέγγισης των θεμάτων έπεσε, ως κάτι ξένο, ως κάτι το άπατρι/το άπολι, στο κεφάλι τους· από την άλλη, η αλήθεια της Γνώμης του, καθώς εκφράστηκε στα ορισμένα όρια της πειθούς, θεωρήθηκε ως μια αναλήθεια, ίδια και όμοια σαν τις αναλήθειες των δικαστών. Σε κάθε περίπτωση ωστόσο ο Σωκράτης αναγνώριζε μια ιδιόζουσα στην ουσία του κάθε ανθρώπου Γνώμη, μια Δόξα, ήτοι εικόνα ή άποψη για τον κόσμο, πάνω στην οποία οικοδομούσε την αμοιβαία προσέγγιση προς το διαλέγεσθαι.

§4: Όλη η επιδεξιότητα της μαιευτικής του τέχνης στόχευε σε μια φαινομενολογία εκείνης της αλήθειας, που ο κάθε άνθρωπος έχει δυνητικά μέσα του. Απ' αυτή την άποψη, η φιλοσοφική δραστηριότητα του Σωκράτη εξελισσόταν σε πολιτική δραστηριότητα: όχι μόρφωση, όχι διδασκαλία ενός μείζονος σοφιστικού λόγου, ικανού να παραγάγει πειστικούς πολιτικούς, αλλά καθίδρυση σε σωστή βάση, δηλαδή σύμφωνα με το ήθος του διαλέγεσθαι, της γνώμης του κάθε πολίτη. Αυτό συνιστούσε μέγιστη πολιτική πράξη, η οποία από άλλους αξιολογούνταν οσωτά και από άλλους όχι. Ανεξάρτητα όμως από την κατανόηση που συναντούσε στο καθημερινό περιβάλλον της δημόσιας ζωής της Αθήνας, ο ίδιος επεδίωκε, μέσω των ερωτήσεων και μέσα από την προσιτή στον καθένα συνομιλία, να δημιουργήσει μια εσωτερική επικοινωνία, μια γνήσια φιλία πρωτίστως με τον εαυτό του και συνακόλουθα με τους πολίτες. Η αρχέγονη, σχεδόν ισοθεή φιλοσοφική αρχή, που μας διδάσκει η σωκρατική παράδοση και προσδιορίζει την αληθινή φιλοσοφία είναι τούτη: ο άνθρωπος πρέπει να ανακαλύπτει, πρώτα-πρώτα, μέσα του την πιο βαθιά φιλία με τον εαυτό του, να επιτυγχάνει πρωτίστως εντός του την πιο ανιδιοτελή συμφωνία με τον εαυτό του, ώστε να μπορεί να είναι δημιουργικός, παραγωγικός και για την πόλη. Μας υπενθυμίζει σχετικά ο Πλάτων στον Γοργία (482 b-c) δια στόματος του Σωκράτη:

«Και όμως, πολύ καλέ μου φίλε, νομίζω πως είναι προτιμότερο και η λύρα μου να μην ηχεί αρμονικά και να κάνει παραφωνίες ... και ένα πλήθος ανθρώπων να μη συμφωνεί μαζί μου και να υποστηρίζει τα ακριβώς αντίθετα παρά εγώ, αν και είμαι ένας, να μη βρίσκομαι σε συμφωνία με τον εαυτό μου και να λέω αντίθετα προς τις προηγούμενες θέσεις μου».

Ο αληθινός φιλό-σοφος είναι ακριβώς ο ανοικτός στην κατανόηση αυτού που ακόμα δεν είναι. Αρχή συνεπώς μιας τέτοιας φιλίας είναι η κάθε πλευρά να διεισθύνει στην κατανόηση της άλλης, μέσω της αυτοκατανόησης και αυτό-μόρφωσης. Αυτό είναι εξάλλου και η φιλο-σοφία, ακόμα δε πιο ειδικά και η πολιτική φιλο-σοφία: η φιλία με τη σοφία, η οποία δυνάμει ενυπάρχει στη Γνώμη, αλλά πρακτικά εκτυλίσσεται ως διά-λογος, στη βάση της Γνώμης, των μικρών και των μεγάλων υποθέσεων του ανθρώπου και της πόλεως.

Πηγή/φωτό: hegel-platon.blogspot.gr